

תורת שילמה

מתורתו של הגאון הצדיק רבי שילמה רוזנר זצ"ל

גליון י"ט

פרשיות קורח - חוקת

מענייני הפרשה

התועלת במידת המחלוקת

ה' א': "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע". פירש רש"י: "שיעשה **מלחמה עם יצר הרע**".

ואם כן, בלעדי **המחלוקת והמלחמה**, אי אפשר לתקן מעשיו ולהגיע לשלימות, וצריך לעשות מריבות ומחלוקות - אבל דוקא עם יצרו הרע.

אולם אם האדם לוקח מדת ההתנצחות והמחלוקת הטבועה בו על מנת לחלוק על יצרו, והוא משתמש בה כדי לעשות לו שם וגדולה, הרי שלקח את המדה הטובה והשתמש בה לרעה.

וזהו שאמרו רז"ל מהו "ויקח קרח" שלקח **מקח רע לעצמו**, שלקח מדת ההתנצחות, והשתמש בה לרעה.

וזהו שנאמר בפסוק "בן יצהר בן קהת בן לוי", שאנשי מעלה לקחו מדה זו לתועלת, אבל קרח הוא לקח מקח רע לעצמו.

"ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי" (במדבר ט"ז א').

ודרשו חז"ל (סנהדרין ק"ט ב'): "ויקח קרח", מהו "ויקח", אמר ריש לקיש שלקח **מקח רע** לעצמו.

ונראה לבאר דברי חז"ל, על פי מה שכתב הגאון הצדיק רבי צבי הירש מיכל שפירא זצ"ל, מיקרי קרתא דשופריא בספר "אמרות טהורות" (פרק ב') לבאר מה גודל **חשיבות ותועלת** מהמידה של מחלוקת.

הנה אמרו רז"ל במסכת אבות (פ"ה מ"ז): "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים". במחלוקות שיש בתורה, הסוף הוא לעמוד על תכלית אמיתית הענין. אבל מחלוקת שאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים. כי תכליתה בקשת הגדולה, כקרח וכעדו.

והנה מוכרח האדם למחלוקת עם עצמו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות

כאשר מפירי ברית באים לתוכינו לא זו העת לדבר בלשון רכה

ונראה מכאן תשובה לאותם שטוענים שצריך לפנות לאותם פורקי עול בנחת ונועם, ולא למחות בצעקה.

והנה אותם הטוענים כן, הם צודקים כל עוד שאותם פורקי עול מיעוט, אבל אם אותם מפירי ברית בוזים לכל הקדוש בתוכנו, ובאים להרוס מחנינו - עד שלא ישיביתו שבתינו יש עלינו להלחם על שלנו.

וזה שראה משה, שאם ימשיך **בשפה רכה** עם קרח, בינתיים ישתתפו עם קרח שאר השבטים, ויאבדו עמו, ואם כן צריך להצילם, ולא העת לדבר רכות.

כן אנו, כל עוד שאינם משביתים את רחובינו, ולא באים לשכונותינו, יכולים אנו לדבר עמהם **בשכונתם** ברכות. אבל כשהם באים להפר שבת קדשינו, נזעק ונריע, ולא זו הדרך אז לדבר רכות, שמא יבלעו את הקדוש לנו.

"ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי" (במדבר ט"ז ח').

ורבותינו ז"ל במדרש תנחומא (פרשת קרח פ"א ו') שאלו: "[וכי] יש לך אדם שמדבר עם יוסף, ואומר לשמעון, שמע נא". והיינו דתחילת הכתוב "ויאמר משה אל קרח", והמשך הכתוב "שמעו נא בני לוי".

ותירצו חז"ל במדרש שם: שהיה מבקש ממנו שיחזור בו, ואמר לפניו דברים רכים, כיון שראה שלא שמע לו, אמר עד שלא ישתתפו אחרים עמו, התחיל מזרז בהן "שמעו נא בני לוי", הקטן הוא הכבוד שבידכם, שנאמר "המעט מכם כי הבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל" (במדבר ט"ז ט').

וכן כתב רש"י: "ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי - התחיל לדבר עמו **דברים רכים**, כיון שראה **קשה עורף**, אמר, עד שלא ישתתפו שאר השבטים ויאבדו עמו - אדבר גם אל כולם, התחיל לזרז בהם שמעו נא בני לוי".

חכמת שלמה

את רצונו האמיתי, ויאמר שכוונתו רק לשם שמים, ולטובת הכלל.

מריבה

כל מריבה אשר אינה במישור ההלכתי, תחילתה אחד מן הצדדים צודק ופעמים שניהם, וסופה שאין אחד מהם צודק.

ולכן מקים לעזרתו חברה אחרת. ופעמים יצר הרע הרוצה במנוי ושררה גורם לו.

וכמובן שכאשר הסיבה צודקת, כגון שרוצה לחזק בדק הבית, ולעשות חומה לשמור על עצמו ועל ילדיו, צריך לעשות כן.

אבל כשהמריבה היא יצר השררה וההתמנות, אזי בחלקקות פיו ימצא דופי בזולת, ויעלים

מחלוקת

סיבות רבות לאדם להתפלג מתוך העדה עם עוד אנשים עמו. פעמים נראה לו שההנהגה אינה טובה, והוא ינהיג יותר טוב. פעמים ההנהגה מקולקלת, וצריך לעשות חייץ בינו לבין שאר החברה, ופעמים עניני כבוד שגרמו לו שלא כיבדו אותו כראוי לפי ערכו ולפי הבנתו,

קיצור הנפש ומידת הבטחון

מודד לך - הוי מודה לו.

ויש לדעתת היאך יגיע האדם למעלה ומדרגה זו.

כתב החזון איש (אמונה ובטחון פ"ב): טעות נושנה נתאזרחת בלב רבים במושג **בטחון**. שם בטחון המשמש למידה מהוללה ועיקרית בפי החסידים, נסתובבה במושג חובה להאמין בכל מקרה שפוגש האדם והעמידתו לקראת עתיד בלתי מוכרע, ושני דרכים בעתיד, אחת טובה ולא שניה - כי "**בטח יהיה הטוב**", ואם מסתפק וחושש על היפוך הטוב, הוא מחוסר בטחון.

ואין הוראה זו בבטחון נכונה, שכל שלא נתברר בנבואה גורל העתיד - אין העתיד מוכרע, כי מי יודע משפטי ה' וגמולותיו ית'.

אבל ענין הבטחון הוא האמון שאין מקרה בעולם, וכל הנעשה תחת השמש - הכל בהכרזה מאתו ית'. וכו'.

וכאשר האדם נפגש במקרה אשר לפי הנוהג שבעולם צפויה אליו סכנה, מדרכי הטבע לפחוד מטבעת העולם, וקשת כוחו ירפהו מלזכור שאין המקרה אדוניה לנו, ושאינו מעצור לה' מלהושיענו, ולהכין מסבבים שיחליפו את כל המסובבים, וההבלגה בשעה הקשה הלזו, ולהשרות בקרבו את האמת הידועה כי אין כאן לפניו שום פגע רע מיד המקרה, רק הכל מאתו ית', בין לטוב ובין למוטב, וכו', ענין זה יקראוהו בטחון. [עכ"ל החזו"א].

הרי לנו ראייה ברורה היאך להסתכל על כל הבא עלינו, רק חזק ואמין לאהוב את ה' בכל מדה ומדה שהוא מודד לנו וכו', לדעת את האמת הידועה כי אין כאן פגע רע, הכל מאתו ית'.

והכתוב מורה לנו, שאם ח"ו אינו מקבל דין שמים באהבה, ועל כן "וקצרה נפשו", מה הנה תוצאותיו? - "ותקצר נפש העם בדרך, וידבר העם באלהים ובמשה".

וכן בכל דבר ודבר, כשקצרה נפשו של האדם, שופך בוז וקיתונות על חבירו, אדונו, מעבידו, רבו, וכו', אבל הקבלה שתהא נפשו רחבה לקבל כל הבא, תיתן לו כח ותעצומות להבליג, לתת רסן ומעצור ללשונו.

לכל אחד יש את תפקידו

והנה הנביא (מלכים ב' פרק ז') נאמר "וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער, ואמרו איש אל רעהו מה אנו יושבים פה עד מתנו, אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר, ומתנו שם, ואם ישבנו פה ומתנו, ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם, אם יחיונו נחיה ואם ימיתונו ומתנו". ואותם ארבעה אנשים, היו גיחזי ובניו, כמו שפירש רש"י שם. שהם היו מצורעים והיו מחוץ למחנה.

ועיין שם כל הכתובים היאך ראו הבשורה הטובה שמחנה ארם ברחו אחר שהקב"ה השמיע קול רכב וקול סוס וחיל גדול. וברחו מחנה ארם על נפשם, ולא לקחו מאומה, והשאירו הכל, וגיחזי ובניו בשרו למלך את תשועת ה'.

הרי לנו שאפילו על ידי מצורעים יש בשורה לישראל, ולכל אדם יש לו את תפקידו.

ולמדנו מכאן, דגם אדם באשר הוא במדריגה כל כך נמוכה, יכולה לבוא תשועה על ידו ולהתגדל כבוד שמים על ידו, ואין להקדש אלא מקומו ושעתו, כל מקום אשר הוא בו יש לאדם מישראל דבר לתקן בו.

"ויסעו מהר ההר דרך ים סוף, לסבוב את ארץ אדום, ותקצר נפש העם בדרך. וידבר העם באלהים ובמשה, למה העליתונו ממצרים למות במדבר, כי אין לחם ואין מים, ונפשנו קצה בלחם הקלוקל". (במדבר כ"א ד-ה').

וכתב רש"י: ותקצר נפש העם בדרך - בטורח הדרך שהוקשה להם. אמרו: "עכשיו היינו קרובים להיכנס לארץ, ואנו חוזרים לאחורינו. כך חזרו אבותינו ונשתהו שלשים ושמונה שנה עד היום". לפיכך קצרה נפשם בעיני הדרך. ובלשון לע"ז, אינקרו"ט ל"ר [נמאס להם], ולא יתכן לומר "ותקצר נפש העם בדרך", בהיותו בדרך.

ולא פירש בו במה קצרה [נפש העם], שכל מקום שתמצא קיצור נפש במקרא, מפורש שם במה קצרה, כגון "ותקצר נפשי בהם" (זכריה י"א ח'), וכגון "ותקצר נפשו בעמל ישראל" (שופטים י"ט ז'), וכל דבר הקשה על אדם נופל בו לשון קיצור נפש, כאדם שהטורח בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר, ואין לו מקום בתוך ליבו לגור שם אותו הצער. ובדבר המטריח נופל לשון גדול, שגדול הוא וכבד על האדם, כגון "וגם נפשם בחלה בי" (זכריה י"א ח'), גדלה עלי. "ויגאה כשחל תצודני" (איוב י"ט ז'). כללו של פירוש, כל לשון קיצור נפש בדבר, לשון שאין יכול לסובלו הוא, שאין הדעת סובלתו. [עכ"ל רש"י]. (ומה שכתב רש"י "ובדבר המטריח נופל לשון גדול", לא הבנתי מה שייך כאן גדול, והיכן נזכר כאן גדול, וצ"ע).

האריך רש"י במתק לשונו, לבאר מהיכן בא קיצור הנפש, ורמז לנו, שלא גודל הצער הוא הגורם לסבל שסובל האדם, אלא יכול להיות לאדם צער קטן ואף על פי כן לא יוכל לסבלו, כיון שקצרה נפשו כל כך עד שגם צער קטן אין בתוך לבו מקום לגור שם אותו הצער. וכן להיפך, אפשר שיהא לאדם צער גדול מאוד, ויוכל לסבלו כיון שדעתו רחבה לקבל אותו הדבר, ונפשו גדולה לסבלו.

ואם כן יש לנו לדעתת היאך תהא נפשו של אדם רחבה לקבל הדבר הבא עליו, ויהא מקום בתוך לבו לגור שם אותו הצער.

אמרו חז"ל (ברכות נ"ד א'): "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" (דברים ו' ה'). דבר אחר, "בכל מאודך", בכל מידה ומידה שהוא

"על כן יאמר בספר מלחמת ה' את והב בסופה" (במדבר כ"א י"ד).

ובברכות (נ"ד ס"א): תנא, "את והב בסופה", שני מצורעים היו דהו מהלכין בסוף מחנה ישראל, כי הו קא חלפי ישראל, אתו אמוראי עבדי להון נקירותא [רש"י: מערות מעברות נחלי ארנון, עמק עמוק בין שני הרים גבוהים, והיו ישראל צריכים לעבור באותו עמק, עשו אמוריים מערות בצדי ההרים ונחבאו שם] וטשו [נחבאו. רש"י] בהון, אמרי: כי חלפי ישראל הכא נקטלינון. ולא הו ידעי דארון הוה מסגי [עובר. רש"י] קמיייהו דישאל, והוה ממין להו טורי מקמיייהו [משפיל הרים, ומתפשטין זה לצד זה עד שהעמק שוה. רש"י]. כיון דאתא ארון, אדבקו טורי בהדי הדדי וקטלינון, ונחת דמיייהו לנחלי ארנון. כי אתו את והב, חזו דמא [כשחזרו ההרים למקומן. רש"י] דקא נפיק מביני טורי, אתו ואמרי להו לישראל ואמרו שירה. [עכ"ל הגמרא].

ויש ללמוד מזה, דכל נס נחלי ארנון נתגלה על ידי ב' מצורעים, שמושבם מחוץ למחנה ישראל, וכל הקרב אליהם טמא טמא יקרא, וצריך המצורע להזהירו שלא יקרב אליהם, ואף על פי כן על ידם נתגלה כל נס נחלי ארנון.

מי שרוצה לזכות בתורה צריך ללמוד ביגיעה ולא ברפיון

זוב דם, ולא הרגיש רבא בדבר, וקרא עליו הצדוקי "עמא פזיזא". ולכן לא רצו שריהם של האומות לקבל את התורה, אחר שידעו שלא יוכלו בני אומתם לקבל עול תורה, ורק ישראל מסוגלים לתת רחיים בצוארם לחלוש גופם על התורה ולפרוש מכל הנאות העולם עבור התורה. ולכן אמרו רז"ל (סנהדרין כ"ו א') שנקראת התורה "תושיה", שמתשת כוחו של אדם. והאר"י ז"ל כשעסק בהלכה בעיון, היה נלאה ומזיע זיעה גדולה (שער המצות), והיה למד בכל הלכה ששה דרכים על פי הפשט ואחד על פי הסוד (שער רוח"ק).

וכתב האר"י ז"ל (שער רוח"ק דף ט' ב' טור א'), כי ענין עיון ההלכה, [הכוונה בתלמוד הנקרא הלכה, כמו שמבואר בשער המצות (פרשת ואתחנן דף ל"ד ב') ע"ש], שיכוין האדם שיש קליפת האגוז החופפת על המוח שהוא ענין הקדושה, וזו הקליפה הוא ענין הקושיא שיש בהלכה ההיא, כי הקליפה חופפת על ההלכה ואינה מניחה אל האדם שיבין אותה, וכאשר האדם מתרץ הקושיא ההיא, יכוין לשבר כח וקליפה ולהסירה מעל גבי הקדושה, ואז יתגלה המוח שהוא ההלכה. ונמצא שאם אין האדם מתמיד לעיין ולשבר הקליפות איך יתגלה לו המוח.

ועוד אמרו רז"ל דאין מגלים סודות התורה רק למי שעוסק בתורה תדיר. וזו לשון זוהר חדש (פרשת ויצא): תאנא אמר ר' יהודה, רזא דאורייתא לחכימין אתייהבו, לאינן דאתעסקו באורייתא תדיר. וכן אמרו שם, כל המתעסק בתורה בכל יום, יתחדשו לו סתרים של מעלה.

ומה נעמו דברי הרמב"ם [על פי דברי הזוהר הקדוש] שכתב (פ"ג מתלמוד תורה הל' י"ג): לפיכך מי שרוצה לזכות בכתר התורה, יזהר בכל לילותיו, דלא יאבד אפילו אחד מהם בשינה ואכילה ושתיה, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה.

אמרו רז"ל (תנא דבי אליהו רבה פ"ב): "בא אצלי תלמיד אחד שאינו בקי בהלכה, ואמר לי, עוסק אני בדברי תורה ומחמד ומתאוה ומצפה אני, מתי תורה תבוא אלי - ואין תורה באה אלי! אמרתי לו, בני, לא זכה האיש לדברי תורה אלא אם כן מוסר נפשו למיתה עליה לכבוד שמים, כשור הזה שמכניסים אותו לעול, והוא מוסר עצמו על כבוד בעליו וכו', שרוב תבואתה של תורה בכח השור". [עכ"ל התנא דבי אליהו רבה].

ונראה על פי דברי התנא דבי אליהו להבין דבר תימה, היאך לא רצו האומות לקבל את התורה אחר שגדלה מעלתה של התורה עד אין חקר.

וכי תימא שלא ידעו האומות מגודל מעלתה, הלא שרי מעלה הממונים עליהם ידעו מעלת התורה, וכמו שאמרו המלאכים (שבת פ"ט א') "תנה הודך על השמים", ובזוהר הקדוש (פרשת בלק דף קצ"ב ב') מבואר ששאל הש"ת לשריהם הממונים עליהם אם יקבלו את התורה. ואם כן היאך סרבו לקבל את התורה.

והתשובה, על פי מה שכתב מהר"י אבוהב במנורת המאור (נר ג' כלל ו' פ"ג), שאין באומות אומה הראויה לקבל את התורה כמו בני אברהם יצחק ויעקב, משום שישראל מלומדים לעבודת, **כי הנותן על צוארו עול תורה צריך שיהא מרוחק מן העידון ומן הגאווה** כדי שלא ישכח ויבעט. וכיון שכן דרכה של תורה, כיצד יקבלו האומות עול תורה, והם מורגלים בעידונין ובשכרות, ואינם יכולים לשבר גאון לבם וחוזק גופם לקיים התורה ומצוותיה המתשת כוחו של אדם, ועל כן לא הייתה התורה ראויה להינתן אלא לישראל שהם מוכנים לחלוש גופם, והקב"ה נותן להם כח לעמוד. עכ"ל.

ומבואר שלא יזכה האדם לתורה אלא אם כן ימסור נפשו עליה כשור לעול וכחמור למשאוי, והדבר למעלה מבינתם של העכו"ם שימסור אדם עצמו על התורה. וכמעשה דהוא צדוקי (שבת פ"ט א') שראה לרבא שחישב סברא עד

פניני שלמה

מחלוקת

שמעתי בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל, דהזיהרה התורה "ולא יהיה כקרח וכעדתו" (במדבר י"ז ה'), שלא תהיה עוד מחלוקת כה ברורה כמחלוקת קרח וכעדתו שצד אחד צודק והשני חייב, ועל כן יזהר ממנה כמפני אש מתלקחת. [עלי באר (לאו י"ב). ע"ש עוד. נדבות פי תהלים (מ"ב א)].

מחלוקת

בתהלים (מ"ב א'): "למנצח משכיל לבני קרח". פירש רש"י: לבני קרח - אסיר ואלקנה ואביאסף, הם היו תחלה בעצת אביהם, ובשעת המחלוקת פרשו, וכשנבלעו

כל סביבותיהם ופתחה הארץ את פיה, נשאר מקומם בתוך פי הארץ, כענין שנאמר "ובני קרח לא מתו" (במדבר כ"ו י"א), ושם אמרו שירה, ושם יסדו המזמורים הללו, ועלו משם, ושרתה עליהם רוח הקודש, ונתנבאו על הגליות ועל חרבן הבית ועל מלכות בית דוד. [עכ"ל רש"י].

הרי לנו מה זכו על ידי שברחו מן המחלוקת. ולא יהא מעורב בעל דעה בדבר השנוי במחלוקת. וגדולי עולם נשרפו במחלוקת.

מריבה

צריך לאדם להמנע מן הריב, דעל ידי הריב גורם לעצמו לעבור על לאו ד"לא תשנא את

אחיך", ופעמים שאחיו לא יצא מכלל עמיתך שיהא מותר לשנאתו, ונמצא הוא בסכנה גדולה של לאו תמיד.

שנאה

בתיקוני הזהר הקדוש (דף קמ"ז א') איתא: ואית שפחה בישא דאתקריאת שטנה, הדא הוא דכתיב "ויקרא את שמה שטנה" (בראשית כ"ו כ"א) אתרא דנחש, דאיהו שטן. ופירש הגר"א, דהנחש שהוא השטן שהוא הס"מ, אשתו של השטן שטנה.

נמצא שכשונא לחבירו ויש בלבו שטנה על חבירו, רח"ל מי שורה בקרבו. על כן יזהר ויברח מזה כמפני אש שלא תהא בלבו שנאה ושטנה על שום אדם ויהא נקי וזך.

לשון שלמה

בירורי הלכה בענייני לשון הרע

לשון הרע על בעלי מחלוקת

לספר דברי המחלוקת שעושים בעלי המחלוקת. ועוד, שמותר לשליח בית דין לספר עליהם גנאי אחר שאינו נוגע למחלוקת.

ולמדנו מדברי הגאון מהר"י אסאד זצוקללה"ה, דאף על פי שהותר לספר לשון הרע על בעלי המחלוקת אפילו אם לא תושקט המחלוקת, אבל דוקא דברי מחלוקתם הותר לספר, ולא דברי גנאי אחרים שאינם נוגעים למחלוקת.

והטעם שלא הותר לגנותם בעניינים אחרים, הוא כמו שכתב החפץ חיים (בכלל ח' ס"ק כ"ו), דאף על פי שבעל מחלוקת הוא איסור גדול, אבל אין יוצא מכלל עמיתך בשביל זה, כיון שיש לו מקום לטעות בזה.

ומטעם זה גם אסר החפץ חיים (בכלל ח' ס"ק כ"ו) לקבל לשון הרע על בעלי מחלוקת, כיון שאינו יוצא עדיין מכלל עמיתך.

ונראה מדבריו דאסר לקבל לשון הרע על בעלי מחלוקת אפילו בדברים הנוגעים למחלוקת. אלא שצריך עיון בזה, דמשמע שדוד קיבל הלשון הרע על אדוניהו, ושמה קיבל מטעם דנתן היה נאמן כתר.

העולה מן האמור:

א. אם מספר לשון הרע על בעלי מחלוקת כדי שתושקט המחלוקת לכולי עלמא מותר.

ב. אם מספר עליהם דברי מחלוקתם כדי לגנותם במחלוקת שהם עושים, לדברי החפץ חיים אסור. ומדברי המהר"י אסאד נראה שמותר. ונראה שצריך לספר בפני שלושה כדי שלא יחשד שכוונתו לגנות (עיין כלל י" ס"ק כ"ב).

ג. אם מספר עליהם גנות שאינה נוגעת למחלוקת, לכולי עלמא אסור.

ד. וכן לקבל עליהם לשון הרע אסור. ומדברי החפץ חיים נראה דאפילו לשון הרע הנוגעת למחלוקת אסור.

ה. כל מה שהותר לספר על בעלי המחלוקת הוא דוקא אם ברור לו על צד אחד שהוא בעל המחלוקת. וצריך שיקול הדעת גדול ולא ימהר להחליט מי הוא בעל המחלוקת. ואם אינו יכול לברר, שב ואל תעשה עדיף.

[שו"ת לחפץ חיים ח"ב סימן ה', ועיין עוד שם (סימן י"א), ועיין עוד באריכות בספר עלי באר (כלל ב' אות ט"ז דף נ"ח, כלל ה' אות ה' דף קכ"ח, כללה' אות י"א דף קל"ב, כלל ח' אות ט' דף קפ"ח והלאה, כלל י' אות כ"ה דף רכ"ב) בענין זה].

וגדליה בן אחיקם לשון הרע על ישמעאל, והיה צריך גדליה בן אחיקם לשמוע דבריו כדי לחוש. עוד כתב שם הרא"ש, שגם גדליה בן אחיקם היה מותר לספר לאחרים. הרי דכל לשון הרע שהיא לתועלת מותר לספר.

וכן לקמן (כלל י' סעיף א') הוכיח החפץ חיים מרבינו יונה שלשון הרע לתועלת שרי, ממה שכתב רבינו יונה (מאמר רכ"א), שאם ראה שעשו עולה לאחד צריך לספר לבני אדם לעזור לאשר אשם לו. והראיה ממה שהתירה התורה לעד אחד לספר על מנת שיחייבו את הנתבע שבועה. הרי שהותר לספר לשון הרע לתועלת, ולא למדו מהיתר דבעלי מחלוקת.

ונראה דהוצרכו להיתר מיוחד, דודאי היכא שרואה לאחד שרוצה להזיק לחבירו, חייב לספר לחבירו, מטעם "לא תעמוד על דם רעך". וכן אם עשו רעה לחבירו, ויכול לעזור לו על ידי שיספר למי שיכול לעזור, גם כן שרי, כדמוכח מעד אחד שהותר לספר.

אבל מנלן שיהא מותר לגנות אותו ברבים כדי שעל ידי זה תושקט המריבה, לזה הוצרך להיתר מיוחד. דגם בכהאי גוונא מותר לספר לשון הרע על בעלי המחלוקת, כדי שתושקט המריבה, אף על פי שעל ידי זה צריך לגנותו ברבים.

ובספר יהודה יעלה פרשת קרח [להגאון המופלג ר' יהודה אסאד זצוקללה"ה] תירץ קושיית החתם סופר ממועד קטן (ט"ז א') באופן אחר, וקודם הקשה למה הוצרכה הגמרא במועד קטן להביא ראיה שמותר לשליח לספר על הבעל דין, מהפסוק "העיני האנשים ההם תנקר", ויותר היה לגמרא להביא קרא דלעיל מיניה, "המעט כי העליתונו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר" (במדבר ט"ז י"ג), שהיה זה גנאי גדול יותר על משה, והותר לשליח לומר כן.

ותירץ, דזה ודאי הותר לשליח לומר מה שאמרו דתן ואבירם על משה, כיון שסיפר המחלוקת שעושים דתן ואבירם על משה, ומותר לספר לשון הרע על בעלי מחלוקת.

אבל מה שאמר "העיני האנשים ההם תנקר", ופירש רש"י, שהיה זה גנאי לשליח, ואמר לבית דין שחרפו אותו, זה לא הותר מדין בעלי מחלוקת, כיון שאינו נוגע למחלוקת שעושים על משה, ולפיכך הותר רק מהטעם שאמרה הגמרא דהוה שליח בית דין.

ולפי זה לא קשה קושיית החתם סופר, דהוצרכה הגמרא לשני היתרים. אחד, שמותר

שאלה: באיזה אופנים מותר לדבר לשון הרע על בעלי מחלוקת, והאם מותר לקבל עליהם לשון הרע. ואם מותר לדבר עליהם, האם גם בעניינים שאינם נוגעים למחלוקת מותר לגנותם.

תשובה: בירושלמי פאה (פ"א ה"א דף ד' ע"ב): רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן, מותר לומר לשון הרע על בעלי המחלוקת, ומה טעם, "ואני אבוא אחריו ומלאתי את דבריו" (מלכים א' י"ד). רבי זירא בעי קומי רבי יוסי, מפני מה נהרג אדוניה בן חגית, מפני שתבע את אבישג השונמית. אמר ליה, עילא היו מבקשים להתיר דמן של בעלי המחלוקת. [עכ"ל הירושלמי].

ובגליון הש"ס על הירושלמי כתב וז"ל: והטעם בזה, כדי להשקט המחלוקת, כמו התם דהגידו לדוד ענין אדוניה, שסיבב מחלוקת על מלכותו של שלמה, וכשנודע לדוד נשקט הריב. אבל פשיטא להוסיף תבערה להגיד לאותו אדם לשון הרע מהחולקים, פשיטא דאיסור גמור הוא. [עכ"ל מלשונן].

וכן פסק החפץ חיים (בכלל ח' סעיף ח') וז"ל: "דע, דמה שיש אומרים שמותר לספר לשון הרע על בעלי המחלוקת, דוקא אם הוא רואה שעל ידי שיגלה לפני אנשים את גודל תרמיתם, מתוך זה תושבת המחלוקת, אבל בלאו הכי אין שום חילוק בדבר". [עכ"ל החפץ חיים].

ועל פי זה יישב הגליון הש"ס מה שהקשה החתם סופר ממועד קטן (ט"ז א') דהשליח בית דין יכול להגיד לבית דין החירופים והבזיונות שאמר לו הבעל דין, ולמדו מדכתיב "העיני האנשים ההם תנקר" (במדבר ט"ז י"ד). והקשה החתם סופר, איך מוכח משם, דשאני דתן ואבירם שהיו בעלי מחלוקת דמשה.

אבל לפי מה שכתבנו, דדוקא אם תושקט המחלוקת מותר לספר על בעלי מחלוקת, אתי שפיר, דשם פשיטא שלא היה לו להגיד למשה, דהרי מגדיל מדורה, ועל כרחך מה שהותר הוא משום דשליח בית דין מותר לספר.

והחפץ חיים הקשה ממה שאמרו בגיטין (ל"א ב') "מפני פלגא ניקום", והתם לא היה בזה להשקיט המחלוקת, ותירץ דאפשר שאז היה מפורסם דבר זה שהוא פלגא.

והנה יסוד דינו של הגליון הש"ס והחפץ חיים, דהתירו לספר על בעלי מחלוקת - דוקא אם תושקט המחלוקת, יש לעיין, למה צריכים להיתר מיוחד של בעלי מחלוקת, תיפוק ליה ממה שאמרו בנדה (ס"א א') שסיפר יוחנן בן קרח

"וְכַאֲשֶׁר תִּקְוֶם מִן הַסֵּפֶר - תִּרְחַפְּשֵׁי בְּאֲשֶׁר לְמִדַּת אִם יֵשׁ בּוֹ דָּבָר אֲשֶׁר תִּוְכַל לְקַיְּמוֹ" (איגרת הרמב"ן)